

بررسی آموزش آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی در محتوای کتب تعلیمات اجتماعی مقاطع راهنمایی و متوسطه

غلامرضا حاجی حسین‌نژاد^۱

مرداس شیخی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۰۹/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۰۲/۱۹

چکیده

امروزه رشد سریع جمعیت، گسترش شهرنشینی، تغییر سبک زندگی، ضعف فرهنگ شهرنشینی، ازدیاد وسایل نقلیه، عدم اطلاع از فلسفه قوانین و مقررات عبور و مرور، نبود جاده‌ها و معابر کافی و استاندارد و عدم مهارت در شهرسازی باعث بروز ترافیک‌های سنگین و تصادف‌های بسیار و تحمیل خسارت‌های مالی، جانی و درمانی سرسام‌آوری بر جامعه و اقتصاد شده است بنابراین نیاز مبرمی احساس می‌شود که برخی از مسائل حوزه راهنمایی و رانندگی از جمله قوانین استفاده صحیح از اتومبیل، جاده‌ها و تابلوهای راهنمایی و رانندگی، هدایت و کنترل وسایل نقلیه، نحوه استفاده از وسایل نقلیه عمومی و فواید آن برای آموزش رانندگان و عابران پیاده، مقررات اختصاصی دوچرخه و موتورسیکلت، فلسفه وجود قوانین و مقررات و مسائل زیست‌محیطی در کتاب‌های درسی مدارس گنجانده شود. در این نوشتار این عوامل مورد بررسی قرار می‌گیرند و پیشنهادهای کاربردی ارائه می‌شود.

کلید واژه‌ها: قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی، تعلیمات اجتماعی، مقاطع راهنمایی و متوسطه، آموزش و پرورش، وسایل نقلیه

^۱ استادیار دانشگاه تربیت معلم تهران

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی - دانشگاه تربیت معلم تهران

مقدمه

زمانی که اتومبیل در عرصه زندگی انسان وارد شد، کمتر کسی فکر می‌کرد این وسیله نقلیه بتواند نقش موثری در زندگی انسان ایفا کند و در شکل‌های مختلف در ارتباط با فعالیت‌های افراد جامعه قرار گیرد. امروزه با وجود اینکه اتومبیل موجب رشد و توسعه همه جانبه زندگی بشر شده، پاره‌ای از مشکلات و عوارض زیانبخش از قبیل آلودگی‌های زیست محیطی و زیان‌های ناشی از تصادفات را به همراه داشته است و از این رهگذر همواره سرمایه‌های ملی را در ابعاد اقتصادی، انسانی، زیست محیطی به صورت جدی مورد تهدید قرار داده است. متأسفانه این امر در کشور ما بیشتر نمود داشته و سالانه تلفات زیادی را نیز به دنبال دارد. به راستی چگونه می‌توان این مشکلات را به حداقل رساند و رفت و آمد وسایل نقلیه و تبعات ناشی از آن را که در حال حاضر به صورت پدیده‌ای زیانبار درآمده است، بهبود بخشید و در جهت کاهش و حتی حذف تدریجی ضایعات آن گام برداشت.

کارشناسان بر این باورند که انسان به عنوان یکی از عوامل موثر در ترافیک، نقش مهمی را در بروز عوامل زیانبار رانندگی داشته است و اصلاح رفتارهای وی در عرصه‌های ترافیکی می‌تواند به نحو چشمگیری در بهبود امور موثر باشد بنابراین به نظر می‌رسد آموزش درست نیروی انسانی در کاهش تصادفات نقش بسزایی دارد و باید این مسئله از دوران دانش‌آموزی شروع شود تا به نهادینه شدن قوانین و مقررات و افزایش آگاهی‌های عمومی در جامعه منجر شود.

اهداف تحقیق

هدف از این تحقیق بالا بردن سطح فرهنگ عبورو مرور در جامعه، آشنا شدن دانش‌آموزان با مقررات راهنمایی و رانندگی و فلسفه وجود قوانین در حد درک و فهم آنها، نهادینه کردن رعایت قوانین و مقررات در جامعه، کاهش تصادفات و گرایش دانش‌آموزان و جامعه به نظم، امنیت، قانونمداری و احترام به حقوق دیگران، توسعه رفتار امن ترافیکی و برانگیختن حس مسئولیت اجتماعی و خلاقیت دانش‌آموزان برای حل مشکلات جامعه، اعتماد کردن به آموزش و پرورش برای حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی جامعه، کمک به رشد اقتصادی جامعه و بالا بردن سطح رفاه مردم از طریق کاهش ساعات تأخیر در ترافیک و بالا بردن سطح بهداشت روانی در جامعه، علاقه‌مند شدن دانش‌آموزان به پلیس به عنوان مظهر نظم، امنیت و قانونمداری و تلاش در جهت همکاری با پلیس است.

پیشینه تحقیق و ضرورت‌های اجتماعی و روانی

راه و اهمیت آن در زندگی انسان مسئله‌ای بدیهی و از دیر باز شناخته شده است. وجود راه‌ها برای زندگی بهتر همواره مورد توجه انسان‌ها بوده و هست به طوری که یکی از فاکتورهای مهم در رشد و توسعه هر کشور، حمل و نقل و جاده است.

به تناسب توجه انسان به راه و بارزتر شدن اهمیت آن در زندگی، چرخ اختراع شد. اختراع چرخ، سیر تکاملی خود را طی کرد و منجر به اختراع ماشین توسط انسان شد. تمام این اختراعات و نوآوری‌ها در جهت توسعه زندگی و رفاه و راحتی انسان‌ها صورت گرفته و انسان‌ها برای اداره زندگی و استفاده بهتر خود ماشین را اختراع کردند اما این اختراع با همه خوبی‌ها و مزایای بی‌شماری که دارد، امروزه تبدیل به معضلی بزرگ در زندگی انسان‌ها شده و فکر و ذهن بسیاری را به خود مشغول کرده است. به راستی چرا وسیله‌ای که برای رفاه بیشتر ساخته شده امروزه بالای جان و سبب مرگ بسیاری از انسان‌ها شده و بسیاری را معلول، مجروح و زمین گیر کرده است؟ به نظر می‌رسد بشر به تناسب سعی و تلاش خود برای بهره‌وری در زندگی و اختراعاتی که انجام داده از توجه به روح و روان غفلت کرده و به سبب کنار گذاشتن دین از زندگی و توجه زیاد به دنیا و مسائل دنیوی خود باعث شده که سهواً و عمداً نیمی از توانایی خود را در راه زندگی درست و بهتر کنار بگذارد و مسبب آسیب‌های جدی به جامعه انسانی خود شود. آری کنار گذاشتن دین و تربیت درست، عدم تعهد به انسان‌ها، نوع دوستی، عدالت، تقوا، حقوق دیگران، احترام، محبت و حق حیات برای دیگران است. آموزش مبانی زندگی در دوران کودکی، نوجوانی و جوانی که در باور عمومی تربیت نام گرفته با روح و روان و شخصیت انسان‌ها در این سنین سازگار و تأثیری انکار نشدنی دارد چنانچه پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «علم آموزی در دوران کم سنی، مانند نقش بر سنگ است.» دوران نوجوانی و جوانی از مهم‌ترین دوران زندگانی انسان محسوب می‌شود. در این دوران تحولات عظیمی در درون فرد، روی می‌دهد. استدلال قوی و هوش در بالاترین درجه قرار می‌گیرد و استعدادها به اوج می‌رسد. از این رو، این دوران یک فرصت طلایی است؛ گو اینکه ترقی انسان در این سنین شکل می‌گیرد و انحطاط و سقوط وی نیز در همین سن به وقوع خواهد پیوست.

مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید: «جوان احساس می‌کند در وجود او انرژی‌های متراکمی وجود دارد. توانایی‌هایی را در خود احساس می‌کند هم از لحاظ جسمانی، هم از لحاظ فکری و ذهنی» [۱].

بخشی از تربیت که امروزه هزینه‌های زیادی برای آن می‌شود، یادگیری مبانی اخلاق فردی برای زندگی و بخش دیگر مربوط به رفتارهایی می‌شود که تعامل درست ما را با جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم، نشان می‌دهد. به عبارتی در ترتیب‌پذیری فراگیر با دو بعد زندگی خصوصی و زندگی اجتماعی آشنا می‌شود. اجرای درست مبانی آموزشی بر عهده خانواده از یک سو و نهادهای آموزشی از قبیل رادیو، تلویزیون، مطبوعات، سازمان‌های فرهنگی و دینی و در رأس آنها وزارت آموزش و پرورش از سوی دیگر است. به عبارت ساده‌تر در یک طرف این طیف پدر و مادر را قرار دارند که فرزند خود را بزرگ می‌کنند و او را پا به پا می‌برند. این پا به پا بردن با امیدها و آرزوهایی همراه است که پدر و مادر آن را همانند نقشه‌ای برای ترسیم راه آینده کودک خویش در برابر روی خود گسترده می‌کنند. شوق و امید برای این کودک یک چیز است و اجرای درست برنامه‌های تربیتی از سوی والدین نیز یک چیز دیگر است. همین نکته را می‌توان به طرف دیگر که نهادهای آموزشی هستند، تعمیم داد. به عبارتی می‌توان گفت مدرسه به عنوان نهاد آموزشی نخستین تجربه جدی یک فرد از جهان بیرونی است، جهانی که در آن معلمان به جای والدین تکیه زده اند تا بدین سان تلاش آنها را برای تربیت و آموزش بچه‌ها بر عهده بگیرند. از این رو می‌توان گفت که معلمان ادامه آموزشی منطقی را بر عهده می‌گیرند که از سوی والدین آغاز شده و قرار است در نهاد آموزش و پرورش پیگیری شود. چنین است که پیش بردن درست برنامه‌های آموزشی و تربیتی تنها زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که نهاد آموزشی و پرورشی به اهمیت نقش خود به درستی پی برده و برنامه‌های مورد نیاز زندگی را تشخیص داده و همگام با زندگی امروزی به هماهنگی مناسبی دست پیدا کند. در این هماهنگی است که نیازهای امروزی تشخیص داده شده و آموزش آنها در کنار دیگر امور قرار می‌گیرد. با درک این نکات می‌توان تعامل نظام آموزش و پرورش با سازمان‌های قضایی و پلیس راهنمایی و رانندگی را بهتر تشخیص داد. گنجاندن قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی در کتاب‌های درسی می‌تواند به آموزش صحیح و اصولی قوانین در دانش‌آموزان کمک شایانی کرده و از بسیاری از تصادفات و بی‌نظمی‌های ترافیکی بکاهد و در درازمدت می‌تواند تأثیری چشمگیر بر کاهش تصادفات و زیان‌هایی ناشی از آن داشته باشد و چه بسا گنجاندن درست این مطالب در کتاب‌های درسی موجب تحریک قوه ابتکار و خلاقیت دانش‌آموزان شده و منجر به ارائه راهکارهایی شود که امروزه برای جامعه ما بیشتر به آرزو و رویا مانده‌اند.

روش انجام تحقیق

در این تحقیق از روش تحلیل محتوا و روش مطالعه توصیفی-اسنادی استفاده شده است. فراتحلیل، روشی است که در واقع برای تحلیل مجموعه‌ای از نتایج تجربی مطالعات مستقل از یکدیگر طراحی شده است. ویژگی مشترک این تحقیقات، سوال‌های مرتبط آنها درباره موضوعی واحد است. این روش از آمارهای تحقیقات مجزا به صورت داده‌های اطلاعاتی استفاده می‌کند و از این منظر نوعی تحلیل ثانویه محسوب می‌شود و تفاوت آن با تحلیل ثانویه در تحلیل اطلاعات به دست آمده از مطالعات جمعی است. در روش معمول، تحلیل ثانویه از اطلاعات تولید شده با تحقیقات قبلی استفاده می‌شود در حالی که در فراتحلیل به تحلیل مجدد تحلیل‌های گذشته کوشش می‌شود و به همین سبب این روش را تحلیل تحلیل‌ها نامیده‌اند [۲].

در این تحقیق کتاب‌ها، اسناد، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های مرتبط با موضوع که قابل دسترس نویسندگان بودند، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و نویسندگان به تحلیل تحلیل‌های انجام شده و در نهایت نتیجه‌گیری و ارائه راهکارها با هدف بهبود اوضاع کنونی پرداخته‌اند.

یافته‌های تحقیق

با نگاهی به وضع جامعه و مشکلات ناشی از تصادفات و رفتارهای خلاف راهنمایی و رانندگی که در جامعه وجود دارد، درک این نکته که گنجاندن قوانین راهنمایی و رانندگی در کتاب‌های درسی دوره‌های راهنمایی و دبیرستان تا چه اندازه می‌تواند در کاهش این مشکلات برای جامعه مهم باشد چندان دشوار نیست.

وقتی وزیر آموزش و پرورش طرح همیار پلیس را یکی از محورهای عمده مدرسه زندگی خوانده و می‌گوید: «اجرای این طرح در حقیقت پایه‌گذاری یک کلاس با جمعیت دانش‌آموزی هفت میلیون و ۷۰۰ هزار نفری است که دانش‌آموزان در آن علاوه بر یافتن معنای واقعی زندگی، احترام به قانون و حساسیت داشتن در قبال مسائل دیگران را نیز می‌آموزند» [۳] پس گنجاندن قوانین راهنمایی و رانندگی می‌تواند آغاز امر به معروف و نهی از منکر گسترده برای نجات جان انسان‌ها باشد.

به راستی مگر دین یک برنامه زندگی نیست که از جانب خداوند برای راهنمایی بشر فرستاده شده و سه حق عمده در دین مبین اسلام عبارتند از حق‌النفس و حق‌الله و حق‌الناس، پس این امر می‌تواند سر آغاز نگاهی نو به دین و زندگی باشد که در این برنامه دانش‌آموزان با یادگیری قوانین و مقررات همراه با نظرات علمای دین و آیات قرآنی و روایات در زمینه

مربوط می‌فهمند که در دین اسلام انسان‌ها چقدر عزیز هستند و اسلام چه دین خوب و کاملی است که از هیچ یک از نیازهای زندگی انسان فروگذار نکرده است.

ایران اسلامی می‌تواند با تکیه بر فرهنگ غنی دینی و ملی خود با ارائه یک الگوی جامع در زمینه آموزش احساس مسئولیت به افراد جامعه در جهان برجسته شود و اجرای طرح گنجاندن قوانین راهنمایی و رانندگی در کنار طرح همیار پلیس در مدارس ابتدایی یکی از راهکارهای تهیه این الگو است. اجرای این الگو به عنوان یکی از روش‌های آموزشی مسائل زندگی با هدف کم کردن فاصله بین جامعه و مدرسه و در راستای اعتماد و اعتقاد به آموزش و پرورش برای حل مشکلات جامعه باشد که صد البته با درک ظرفیت عظیمی که آموزش و پرورش (حدود ۱۶ میلیون دانش‌آموز و معلم) در زمینه اجرای طرح‌های گسترده انضباط اجتماعی و ترافیکی در اختیار دارد، باید بیش از پیش از این ظرفیت در جهت حل بسیاری از مشکلات کشور استفاده شود. اجرای این طرح علاوه بر اینکه موجب نهادینه شدن مسئولیت‌پذیری از دوران دانش‌آموزی در افراد جامعه می‌شود باعث آمادگی ورود افراد به عرصه اجتماعی نیز می‌شود. سازمان بهداشت جهانی از اجرای طرح همیار پلیس به عنوان یک الگوی برجسته و بی‌نظیر برای نهادینه کردن پرهیز از تخلفات راهنمایی و رانندگی در افراد جامعه تقدیر می‌کند و اینجاست که ضرورت نگرشی دقیق‌تر در این زمینه را طلب می‌کند که این قبیل طرح‌ها باید گسترش یافته و به شکل سازماندهی و مدون در قالب کتاب‌های درسی گنجانده شوند. هیچ برنامه‌ای به اندازه آموزش درست نمی‌تواند بر تغییر رفتارهای غلط در جامعه تأثیر بگذارد. تأثیر این برنامه‌ها از آن رو پر اهمیت تلقی می‌شود که در وجود فرد چنان رسوخ می‌کند که ناخودآگاه به بخشی از رفتار او تبدیل می‌شود به این صورت که برای اجرای آن، فرد به هیچ رفتار نمایشی خاصی دست نمی‌زند. پس باید تلاش برای آموزش موضوعات کاربردی را مد نظر قرار داد؛ مسائلی که در زندگی روزمره، افراد با آن درگیر بوده و با آن دست و پنجه نرم می‌کنند.

افزایش تعداد وسایل نقلیه در شهرها که بستگی به عوامل متعددی نظیر رشد جمعیت، اوضاع اجتماعی-اقتصادی، تحولات فرهنگی و چگونگی بهره‌وری از زمین دارد، مسائل و مشکلاتی می‌آفریند که هم اکنون بسیاری از شهرهای ایران با آن روبه‌رو هستند [۴].

طبق آمار بیش از ۵۰۰ میلیون دستگاه اتومبیل در جهان با کارکردهای پنهان و آشکار آن نظیر گسترش تخلفات ترافیکی، تصادفات منجر به مرگ، گسترش آلودگی هوا، محیط زیست

و آلودگی صوتی و شیوع بیماری های قلبی، عروقی و تنفسی جامعه جهانی را به فکر چاره‌جویی انداخت [۵].

حوادث ترافیکی از اصلی‌ترین عوامل مرگ و میر است که هر ساله در جهان ۱/۲ میلیون نفر کشته و ۵۰ میلیون نفر مجروح برجا می‌گذارد. این در شرایطی است که ۹۰ درصد این تلفات مربوط به کشورهای در حال توسعه است. متأسفانه در خاورمیانه تعداد کشته‌ها سه برابر حد معمول نسبت به مالکیت خودرو است و بار اقتصادی ناشی از هزینه‌های ترافیکی تقریباً دو برابر کمک‌های سالانه به کشورهای در حال توسعه برآورد شده است. در ایران ۲۷ هزار کشته، ۲۵۰ هزار مجروح و بیش از شش هزار میلیارد در سال دلیل محکمی برای متمرکز شدن بر معضل ترافیک و تبعات ناشی از آن است [۶].

نرخ تصادفات جاده‌ای در ایران ۴۵ برابر کشورهای صنعتی، دو برابر چین، سه برابر کره جنوبی، ۵/۳ برابر تایلند، سه برابر روسیه، هفت برابر ترکیه با جمعیت و وسایل نقلیه موتوری تقریباً یکسان است. بر اساس آمار کارشناسان، در فاصله سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۲ شمار کشته‌شدگان رانندگی در ایران بیش از ۵۰ درصد افزایش یافته است. طی این سال‌ها رشد نرخ تصادفات رانندگی در حالی رو به افزایش بود که فراوانی خودرو در ایران به ازای هر نفر جمعیت در مقایسه با کشورهای دیگر بسیار ناچیز و تقریباً برابر کشور ترکیه است. برای مثال، فراوانی خودرو در آمریکا ۷۶۵، در مالزی ۶۸۶، در روسیه ۱۲۴، در ترکیه و ایران حدود ۸۸ در ۱۰۰۰ است (به ازای هر یک‌هزار نفر) و این در حالی است که سالانه بیش از یک میلیون خودرو و موتورسیکلت در داخل کشور تولید می‌شود، یعنی رشد تولید خودرو در کشور بیش از ۱۷ درصد است ولی رشد تولید راه کمتر از دو درصد است [۷].

۴۰ درصد تلفات ناشی از تصادفات رانندگی در ایران شامل گروه سنی ۱۰ تا ۳۵ سال می‌شود و متوسط سن کشته‌شدگان ۳۳ سال است. سهم کشته‌ها و مجروحان تصادفات در ایران نسبت به کل متوفی‌ها بیش از ۵۰ برابر متوسط جهانی است. مهم‌ترین عامل تصادف در ایران، جاده‌ها، وسایل نقلیه و نیروی انسانی بوده که در کشور ما سهم نیروی انسانی در تصادفات بیش از ۷۰ درصد است. از مهم‌ترین علل تصادفات در ایران ۲۹ درصد تخطی از سرعت مطمئنه، انحراف به چپ ۲۶/۶ درصد، خستگی و خواب‌آلودگی ۲۲/۲ درصد، عدم رعایت حق تقدم عبور ۱۵/۸ درصد و سایر علل ۶/۴ است.

در بسیاری از زمینه‌ها راننده‌ها با سرعت غیرمجاز، جان خود و خانواده خود یا دیگران و خانواده‌های آنان را می‌گیرند. آمارها نشان می‌دهد سالانه حدود ۱۰ درصد مرگ و میر ناشی از تصادفات در کشور رشد دارد که در مقایسه با سایر کشورهای جهان و حتی کشورهای خاورمیانه بسیار بالاست.

طبق آمار سال ۱۳۸۰ در انگلستان ۲۶ میلیون خودرو و در کشور ما ایران حدود پنج میلیون خودرو وجود داشت اما آمار تصادفات در ایران ۳۲ برابر انگلستان بود [۸].

رانندگان در ایران با بخشی از میراث جامعه استبداد زده گذشته و همچنان با نگرش دولت‌ترسی در برابر قوانین عمل می‌کنند. به عنوان مثال فقط زمانی از کمربند ایمنی استفاده می‌کنند که پلیس در مقابل راهشان ظاهر شود اما هیچ وقت به این موضوع نمی‌اندیشند که کمربندی که در یک اتومبیل تعبیه شده، همان قدر مهم است که ترمز، کلاچ و دنده. از طرفی متأسفانه فرهنگ ترافیک به تناسب رشد تعداد اتومبیل‌ها در کشور رشد نیافته و این امر عامل مضاعفی در بروز حوادث غیر مترقبه جاده‌ای است.

وقتی حوادث همچنان تکرار و آمارها هر روز تکان‌دهنده‌تر می‌شوند، محافل علمی نباید با نگاه یک تماشاگر آمارها و حوادث را بنگرند تا میزان رشد را نسبت به سال قبل برآورد کنند. رسالت خطیر علمی و حس نوع‌دوستی و وطن‌پرستی که همگی ریشه در دین مبین اسلام دارند ایجاد می‌کند تا در این زمینه فعالیتی صورت گیرد و تحولی ایجاد شود. وقتی کشتن یک انسان این همه درگاه الهی عذاب و نجات جان یک انسان آن همه فضیلت دارد باید دست به کار شد چراکه این کار خود نمونه و مصداق بارز امر به معروف و نهی از منکر است. تاکید مراجع تقلید مبنی بر حرام بودن تخلف از قوانین راهنمایی و رانندگی اهمیت امر را بیشتر می‌سازد.

آیت‌الله مکارم شیرازی با اشاره به شیوع فرهنگ قانون‌گریزی در جامعه فرمودند: «فرهنگ قانون‌گریزی در جامعه سبب شده که هر جا پلیس دیده نشود، مقررات راهنمایی و رانندگی زیر پا گذاشته شود در صورتی که مقررات رانندگی برای سلامتی جان ما وضع شده‌اند.» ایشان با اشاره به حرمت قوانین راهنمایی و رانندگی افزودند: «تخلف از مقررات رانندگی به دلیل سرپیچی از قانون جمهوری اسلامی و استقبال از خطر شرعاً حرام است.» ایشان فرهنگ‌سازی را در کاهش تخلفات رانندگی موثر دانسته‌اند و مرجع آیت‌الله‌العظمی سید محمد حسین فضل‌الله با صدور فتوایی اعلام کردند: «رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی واجب است و مسئولان ذی‌ربط حق دارند برای حفظ نظم عمومی برای متخلفان از این

قوانین مجازات‌های مالی وضع کنند.» همچنین تخلفات پیاده‌ها نسبت به عبور از خیابان‌ها موضوعی است که هنوز جدی گرفته نشده و هیچ راه توبیخی برای آنان وجود ندارد و برگ جریمه فقط از آن راننده است. از این رو باید پیاده‌ها را هم آموزش داد و برای عبور آنان قوانین مدون‌تری وضع کرد و به آنان آموزش داد. وقتی فرشی از اتومبیل روی خیابان‌ها، جاده‌ها و کوچه‌ها پهن است باید به عاقبت تکنولوژی بدون فرهنگ اندیشید و امکانات آسایشی را که در آن سوی آب‌ها ساخته می‌شوند به معضلی پر دردسر در این سوی مرزها تبدیل نکنیم.

ما خود را در فضایی آکنده از خستگی، غم و عزا اسیر می‌سازیم و همچنان عادت داریم از آنچه به آن عادت کرده‌ایم، دست برداریم و معروف شده‌ایم به اینکه ایرانی‌ها خیلی دیر به چیزی عادت می‌کنند و آن هنگام که به آن عادت کردند خیلی دیرتر از آن دل می‌کنند.

وقتی این همه فرهنگ دینی و ملی غنی را در جهت رعایت حق‌النفس و حق‌الناس می‌بینیم یا می‌شنویم و آمار تصادفات و تخلفات رانندگی را با کشورهای همچون پاکستان و هندوستان یا ترکیه مقایسه می‌کنیم، خجالت می‌کشیم. هر سال بیش از دو درصد از تولید ناخالص ملی در اثر تصادفات رانندگی از بین می‌رود [۹]. امروزه شرایط رانندگی در کشور به گونه‌ای است که هر راننده یا عابری که قوانین راهنمایی و رانندگی را بیشتر مقید باشد به علت عدم رعایت دیگران بیشتر تهدید می‌شود.

آمار کشته‌شدگان تصادفات رانندگی باید همه را به تفکر وادارد. کشور ما به علت بافت جمعیتی از نظر سنی به نظارت بیشتر عوامل انسانی جهت عبور و مرور نیاز دارد. تخلفات رانندگی موجود در کشور برای نوجوانان که در این محیط ترافیکی رشد می‌کنند، الگوی بسیار نامناسبی خواهد بود. در فرهنگ ما پیشگیری که نیاز به کنترل مستقیم دارد موثرتر است والا مجازات متخلفان بعد از ارتکاب جرم و زندانی کردن بی‌نتیجه است زیرا دیگر مرده‌های تصادفات زنده نمی‌شوند و مجروحان هم یا ویلچر نشین می‌شوند یا هزینه‌های درمانی سرسام‌آوری را بر جامعه تحمیل می‌کنند.

در کشور ما با وجود افزایش تعداد کشته‌شدگان نظام ترافیکی بررسی نمی‌شود و برای آن راه‌حلی اندیشیده نمی‌شود. همچنین آینده‌نگری وجود ندارد و فقط بررسی موردی و حل مشکل انجام می‌شود. اساسی‌ترین قدم در تغییر این وضعیت اسفبار، فرهنگ‌سازی است که باید از امکانات موجود در آموزش و پرورش به عنوان یکی از عظیم‌ترین مبانی فرهنگ‌سازی کمک گرفت و با گنجاندن قوانین عبور و مرور در کتاب‌های درسی شروع به این کار کرد که

صد البته هدف غایی نظم و عدالت است و اگر قانون بدون پشتوانه اجرایی باشد فقط به کام قانون‌شکنان خواهد بود. آموزش و تربیت برای تغییر در تصور و ادراک انسان‌هاست که تأثیر و نتیجه آن به زمان و مداومت در کار نیاز دارد و اگر از همین امروز آموزش قوانین عبور و مرور را در تمامی سطوح تحصیلی شروع کنیم نتیجه مثبت آن به این زودی نخواهد بود؛ به تعبیری ریشه درخت دانش تلخ و میوه آن شیرین است.

محققان با بررسی عمیق کتاب‌های درسی دانش‌آموزان دوره‌های راهنمایی و دبیرستان خصوصاً کتاب‌های علوم، زیست‌شناسی، مطالعات اجتماعی و همچنین تجربه سال‌ها تدریس در آموزش و پرورش و کار کردن و آشنایی با دانش‌آموزان دوره‌های مختلف تحصیلی و مدیریت مدارس و آشنایی با روحیات و خلیات دانش‌آموزان درسین مختلف و پس از بررسی فراتحلیلی اسناد، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های مرتبط با موضوع تحقیق، پیشنهاد به گنجاندن آموزش قوانین راهنمایی و رانندگی در کتاب‌های تعلیمات اجتماعی کرده و باور دارند که مطالب مطرح شده به اذعان افراد مورد مشورت با نیازهای روحی و روانی دانش‌آموزان و موقعیت جامعه تناسب داشته و جا دارد که با گنجاندن آموزش آیین‌نامه‌های راهنمایی و رانندگی در قالب یک فصل از دروس تعلیمات اجتماعی پایه‌های اول، دوم و سوم راهنمایی و اول دبیرستان زمینه‌ساز تحول در رعایت قوانین عبور و مرور در جامعه و همچنین باعث کاهش چشمگیر تصادفات و نهادینه کردن قوانین و مقررات در جامعه شد. با تفکری بهتر می‌توان آموزش جامع قوانین راهنمایی و رانندگی را به صورت یک واحد درسی به دروس دبیرستان اضافه کرد.

نتیجه‌گیری

با توجه به مباحث ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت که از عوامل اصلی تصادفات در کشور، نیروی انسانی است و عوامل دیگر از جمله راه‌ها و وسایل نقلیه درصد کمتری را به خود اختصاص داده‌اند ضمن اینکه خود این عوامل در نهایت به نیروی انسانی مربوط می‌شوند بنابراین برای جلوگیری از صدمات رانندگی و بالا بردن سطح فرهنگ ترافیکی کشور و ایجاد تعهد نسبت به جامعه و قوانین و توسعه امنیت پایدار در جامعه و ارتقای تعاملات اجتماعی باید اقدام به آموزش و تربیت نیروی انسانی کرد و برای آموزش نیروی انسانی، آموزش و پرورش با امکانات وسیع خود و ماهیت وجودی آن از ضرورت و اولویت برخوردار است و می‌توان با گنجاندن آموزش آیین‌نامه‌های راهنمایی و رانندگی در قالب کتاب‌های تعلیمات

اجتماعی راهنمایی و دبیرستان گام بلند و اساسی برای ایجاد تحول فرهنگی و نهادینه کردن قوانین جهت توسعه امنیت پایدار و ارتقای تعاملات اجتماعی در جامعه برداشت.

البته استفاده از نظرات و تجارب پرسنل زحمتکش راهنمایی و رانندگی در مدارس می‌تواند آثار ذی‌قیمتی به دنبال داشته باشد. در این راستا، مدرسانی از نیروی انتظامی و راهنمایی و رانندگی در محیطی دوستانه می‌توانند در مدارس حضور یابند و اطلاعات مورد نیاز دانش‌آموزان را در مورد دروس مربوط به قوانین راهنمایی و رانندگی ارائه دهند و دانش‌آموزان با خدمات و جان افشانی‌های این نیروهای خدمتگزار آشنا شوند و به آنها علاقه‌مندی بیشتری پیدا کنند و محتوای آموخته شده در کتاب‌ها را با عمق و معنای بیشتری فراگیرند.

پیشنهاد دیگر این است که نیروی انتظامی، مکان‌هایی را جهت آموزش به دانش‌آموزان تدارک ببینند تا دانش‌آموزان به صورت ماهانه در آنجا حضور یابند و به صورت تئوری و عملی، قوانین را یاد بگیرند. در این مکان‌ها می‌توان با استفاده از تصاویر یا فیلم‌هایی درباره رعایت قوانین و مقررات و آثار مثبت آن و عدم رعایت قوانین و مقررات و تبعات زیان‌بار آن برای دانش‌آموزان صحبت کرد و آنان را به تفکر واداشت و به چالش کشید.

پیشنهادهای کاربردی

طرح پیشنهادی یعنی آموزش مقدماتی قوانین راهنمایی و رانندگی در قالب کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوران راهنمایی و متوسطه به شرح ذیل است:

در دوران ابتدایی باید روی بعد عاطفی رعایت قوانین و مقررات کار کرد و بچه‌ها را طوری تربیت کرد که قوانین و مقررات را دوست بدانند و علاقه‌مند به یادگیری و رعایت قوانین شوند سپس در دوران راهنمایی و دبیرستان مستقیماً اقدام به آموزش قوانین راهنمایی و رانندگی کرد. قبل از اجرای این طرح، دبیران محترم تعلیمات اجتماعی باید با همکاری پلیس راهنمایی و رانندگی و سایر کارشناسان تحت آموزش ضمن خدمت قرار بگیرند تا برای تدریس به توانایی لازم برسند. ضمناً باید در هر درس اشاره به ماده مربوطه قوانین راهنمایی و رانندگی کرد و به استناد آن مطالب دروس را ارائه کرد.

- کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول دوره راهنمایی

در کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول دوره راهنمایی تحصیلی در قالب یک فصل با عنوان مقررات راهنمایی و رانندگی سه درس گنجانده شود.

درس اول: علائم راهنمایی و رانندگی تابلوها و چراغ راهنما؛
درس دوم: مقررات عابران پیاده (تعریف پیاده‌رو و پل‌های روگذر و زیرگذر)؛
درس سوم: مقررات دوچرخه‌سواری و تجهیزات مربوط به آن.

هر درس باید همراه با تصاویر حاوی پیام و مربوط با موضوع درس باشد. همچنین در ارتباط با رعایت قوانین و مقررات و نظم حدیث یا روایتی برای مطالعه آزاد در آن درس گنجانده شود و یک سوال در ارتباط با مشکل ترافیکی مطرح و به بحث و گفت‌وگوی آزاد دانش‌آموزان گذاشته شود، سپس تحت عنوان فعالیت خارج از کلاس و مرتبط با موضوع درسی فعالیتی از دانش‌آموزان خواسته شود. مثلاً برای کاهش حوادث و خسارت‌های ناشی از تصادفات چه باید کرد یا چه راه‌حلهایی دارید.

- کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم دوره راهنمایی تحصیلی
در کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم دوره راهنمایی تحصیلی در قالب یک فصل با عنوان مقررات راهنمایی و رانندگی سه درس گنجانده شود:
درس اول: آگاهی از خطرات با مضمون‌های استفاده از کمربند ایمنی، آگاهی از خطر و انتظار خطر، خستگی، استفاده اجباری از کمربند و کلاه ایمنی؛
درس دوم: اطاعت از قوانین راهنمایی و رانندگی، نظم در رفت و آمد ضامن تأمین امنیت و سلامت شما؛

درس سوم: وسایل حمل و نقل عمومی و مزایای اجتماعی اقتصادی و امنیتی استفاده از آنها و حفاظت از وسایل نقلیه عمومی به عنوان یک ثروت همگانی.
سپس در هر درس که همراه با تصاویر متناسب است، حدیث، روایت یا آیه‌ای از کلام‌الله مجید یا سخنی از بزرگان برای مطالعه آزاد گنجانده شود (همراه با پیام‌های تصویری) و یک سؤال در ارتباط با مشکل ترافیکی کشور مطرح و به بحث و گفت‌وگوی آزاد دانش‌آموزان گذاشته شود. همچنین فعالیتی خارج از کلاس در ارتباط با موضوعات تدریس شده به دانش‌آموزان داده شود. مثلاً آمار و ارقام تصادفات و هزینه‌های که بر دوش جامعه می‌گذارد.
- در کتاب تعلیمات اجتماعی سال سوم دوره راهنمایی تحصیلی

در سال سوم دوره راهنمایی تحصیلی در کتاب تعلیمات اجتماعی در قالب یک فصل از کتاب با عنوان راهنمایی و رانندگی چهار درس گنجانده شود.
درس اول: اصول مقدماتی آتش‌سوزی و کمک‌رسانی به افراد آسیب‌دیده از تصادفات؛
درس دوم: استفاده صحیح و نگهداری از اتومبیل؛

درس سوم: مقررات راه و آزادراه؛

درس چهارم: نکات ایمنی قبل از سفر.

در هر درس تصاویر همراه با پیام متناسب با موضوعات داده شده گنجانده می‌شود سپس حدیث یا سخنی از بزرگان یا شرح حادثه یا ماجرای از تصادف یا حادثه‌ای دلخراش برای مطالعه آزاد داده شود. همچنین یک سوال. مثلاً به نظر شما علت به وجود آمدن تصادفات چیست؟ این سؤال به بحث و گفت‌وگوی آزاد دانش‌آموزان گذاشته شود و تحت عنوان فعالیت خارج از کلاس از دانش‌آموزان خواسته شود با عیادت از مجروحان تصادفات یا صحبت با خانواده‌های حادثه‌دیدگان یا خانواده‌های درگذشتگان یا پلیس راهنمایی و رانندگی برای جلسه بعدی به کلاس گزارشی ارائه کنند.

- کتاب مطالعات اجتماعی سال اول دبیرستان

برای سال اول دبیرستان در قالب کتاب مطالعات اجتماعی یک فصل از کتاب تحت عنوان مقررات راهنمایی و رانندگی چهار درس گنجانده می‌شود.

درس اول: محیط زیست و زندگی ماشینی. در این درس سعی شود اثرات زیانبار دود ماشین‌ها بر محیط زیست و نهایتاً در خطر گرفتن سلامت جسمی و روانی افراد جامعه به دانش‌آموزان تفهیم شود.

درس دوم: مقررات اختصاصی موتورسیکلت و تجهیزات مربوط به آن. نظر به اینکه از این سن به بعد دانش‌آموزان علاقه وافری به موتورسواری و استفاده از آن دارند باید مقررات مربوطه به خوبی آموزش داده شود.

درس سوم: آلودگی صوتی و سرعت مطمئنه

درس چهارم: ایمنی و کنترل وسیله نقلیه. در هر درس تصاویر متناسب و همراه با پیام آموزشی گنجانده شود و سپس حدیث، آیه یا روایتی یا اطلاعات عمومی در ارتباط با موضوعات مطرح شده در درس گنجانده شود. یک سوال برای هر درس مثلاً برای کاهش حوادث و خسارت‌های ناشی از تصادفات چه راه‌حل‌های دارید به بحث و گفت‌وگوی آزاد دانش‌آموزان گذاشته می‌شود و سپس تحت عنوان فعالیت خارج از کلاس از دانش‌آموزان خواسته شود در خصوص موضوعی خاص. مثلاً شهری که مقررات راهنمایی و رانندگی را رعایت می‌کند، چه خصوصیتی دارد برای جلسه بعد گزارشی به کلاس ارائه کنند.

محدودیت‌ها

- ۱- در زمینه چگونگی آموزش قوانین راهنمایی و رانندگی در متون کتب درسی مدارس در داخل کشور تا آنجا که در توان نویسندگان بوده منبع یا تحقیقی پیدا نشد که این امر باعث محدودیت در تبیین موضوع و پیشینه پژوهش شده است.
- ۲- تاکنون به طور اخص کار تحقیقاتی که به بررسی نقش همیاران پلیس که از دوره دبستان شروع و اکنون وارد سال اول راهنمایی شده، صورت نگرفته تا مشخص شود که آیا این طرح در کاهش حوادث ترافیکی کشور نقش داشته یا نه تا پشتمانه‌ای باشد جهت تأیید این پژوهش.
- ۳- نبود منابع قابل استناد در بخش تجارب سایر کشورها در زمینه چگونگی آموزش قوانین راهنمایی و رانندگی وجود نداشت یا حداقل نویسندگان مقال نتوانستند پیدا کنند.

منابع

- [۱] عباسی، محمد. بررسی عوامل دین‌گریزی جوانان، معرفت، ۱۳۸۶، ۱۱۶: صفحات ۳۲ تا ۴۳
- [۲] داریاپور، زهرا. بررسی راهکارهای بهینه‌سازی شیوه‌های توزیع آگهی‌های دولتی از دیدگاه کارگزاران مطبوعات کشور، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۶؛ ۹۵: صفحه ۲۷
- [۳] فرشیدی، محمود. همکاری. ۳۵ هزار معلم در آموزش قوانین راهنمایی و رانندگی، مردم‌سالاری، ۱۳۸۶؛ ۱۶۴۵: صفحه ۱۲
- [۴] شاهی، جلیل، مهندسی ترافیک، چاپ اول: تهران: رودکی؛ ۱۳۶۸
- [۵] عبدالرحمانی، رضا، نقش خانواده در آموزش فرهنگ ترافیک به فرزندان، فصلنامه آموزش علوم اجتماعی، ۱۳۸۴؛ دوره هشتم (۲)
- [۶] اسماعیلی، علیرضا، ترافیک، معضلات و راهکارها. سومین کنفرانس منطقه‌ای ترافیک؛ ۱۳۸۵: تهران: راهور ناجا؛ ۱۳۸۷
- [۷] امیرکاظمی، محمد. قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی و مشارکت مردم. همایش ملی ترافیک شهری، معضلات و راهکارها؛ ۱۳۸۵؛ اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان؛ ۱۳۸۵. صفحات ۲۷۹ تا ۲۸۹
- [۸] روحانی، محمد تقی. گزارشگری کاربردی برای رسانه‌های جمعی، روزنامه ایران، ۱۳۸۲؛ ۱۲۳۴: صفحه ۴۸۶
- [۹] فرشاده، رحیم. حوادث رانندگی یک فاجعه ملی است، ۱۳۸۶؛ [۸۷/۵/۲۱].
در دسترس از طریق: <http://www.iransalamat.com/?file=hea&operation=show&id=0>